

verlammend de-
oepon meester.
e in velen de
t geloof. Histo-
pluriformiteits-
het woord en
che religioositeit
le studentenwe-
ormeerd te zijn.
n-David-affaire
a groote massa
onstreefde voor
in het Geelker-
die dagen on-
neerd noemende
an Kuyper af-
uitgevent. Bo-
ende geest van
eerende verwe-
meerde wereld

Vollenhove en
t zijn toen aan
nper studenten.
ne". We grepen
of schriftelijk.
hen en werden
ntencongressen
r zijn voor wat
nieuwe wereld
Antirevolutio-
st jaar 1928, ik
Dooyeweerd de
Wetsidee voor
gelezen in mijn

lijk, bevrijdend.
opgekeken naar
t vijandige we-
releefden in be-
en in haar wir-
een nevel op.
stlig, angstaan-
dschap tegen
en doorzagen
wakke plekken
zijn werk, zijn
ontroering en
eid — die had-
d — maar ook
stelijke, schrift-
velk een groote
worsteling der

1. wij jongeren.
wat we kon-
g dat, wat God
tend te maken.
het de werke-
rlossen van de
mystiek, piëti-
n het te leiden
des geloofs.
". „invloed" —
l, geknoel, con-
ns vaak in de
God weet het,
at dat betreft
een een onzeg-
EERE en zijn
van Kerk en
n dan dat alles
ar en dankend

in volen ernst
H. Kuyper e.s.
door Hepp te
rder dat velen
was a job to
i we baden om
n onze roeping
e crisis, welke
akter begon te
repen zoo vele
blunje, verlamd
n hulpeloos te
wereld en een
vogen kerk.
er rijker dan in
ven te mogen
laarvan de „be-
orde".

ver de mannen
hun kwaliteit

een geheel an-
len étonnés de
r en weer dik-
zegd. Toch be-
jaren geleden.
de traditie der
kuyperiaansche
st, in de men-
lee groeide dit
der calvijnische

schriftuurlijkheid ook in het wijsgeerige denken. En
zoo kwamen de Afscheidenen en Vollenhoviaenen
wonderlijk dicht bij elkaar. En de ontmoeting was
hart-elijk. Ik heb het zelf beleefd en me er innig over
verheugd. Er was geen zweem van berekening bij.
Een groot deel der Wijsbegeerte-der-Wetsidee-ers is
evenwel „bezwaard" gebleven. Het zal de moeite
waard zijn ook deze bezwaardheid wat van naderbij
te bekijken. We vragen vanzelf: hoe is ze ontstaan;
hoe wordt ze doorleefd; welke perspectieven heeft ze?

En tenslotte is er de gesloten colonne der friesche
predikanten. Het was een formatie stoottroepen —
zorgvuldig blijvend binnen de demarcatie-lijn van het
bezwaarden-territoire! Maar ze waren daarbinnen zon-
der twijfel de matadors. Toen anderen de wapens
strekten en de bezwaardheid pro-memorie in hun le-
vensboek opnamen, bleven zij doorvechten. Gelukkig
voor hen is hun colonne zeer gedund! Velen hunner
werden uit den staat van bezwaardheid bevorderd tot
dien der vrijheid! Quis non gaudet? C. V.

KERKELIJK LEVEN

ZELFSTANDIG OPTREDEN IN DE POLITIEK?

IX.

In ons vorig nummer schreven we iets over de
kwestie van het „compromis". We wilden
juist onze bespreking vervolgen, toen we van drs H.
M. Mulder, leider van de Theol. Hoogeschool, onder-
staand artikel ontvingen:

HETGEEN GIJ HEBT, HOUDT DAT.

De wijze waarop het dagblad „Trouw" eenige maan-
den geleden¹⁾ in een artikel „School en Doorbraak"
de kwestie van de Chr. scholen en de Partij van den
Arbeid aan de orde stelde, trok terecht zeer de aan-
dacht. Spoedig bleek, dat het door „Trouw" inge-
nomen standpunt bij velen instemming vond, omdat men
het in overeenstemming achtte met den grondslag,
waarop onze Chr. scholen zijn gesteld, n.l. onze be-
lijdenis.

Daarom moest het wel verwondering wekken, dat
ongeveer een maand later²⁾ in een hoofdartikel een
ingezonden schrijven werd opgenomen van Prof. Okma,
waarin betoogd werd „dat wij niet kunnen zeg-
gen, dat zij (de leeraren) door toetreding tot de P. v.
d. A. voor het bijzonder onderwijs automatisch on-
bruikbaar zouden zijn geworden", en dat in het „Na-
schrift" van de redactie deze uitspraak niet ten volle
werd afgewezen.

We geven enkele citaten:

„Uit het vorenstaande blijkt", — aldus de redactie
— „dat wij de meening van Prof. Okma deelen, dat
niet het lidmaatschap van de P. v. d. A. zonder meer
— in den formeelen zin des woords dus — maatstaf
voor de al dan niet toelaatbaarheid moet zijn, maar
de GEBLEKEN principieele overtuiging, gelijk boven
aangeduid. Dit houdt uiteraard in, individueele be-
oordeeling der gevallen".

En verder:

„Het lidmaatschap van de P. v. d. A. (is) toch op
zichzelf reeds — zacht gezegd — een sterke aanwij-
zing van een algemeen principieel verkeerd inzicht,
die men ook in de schoolwereld, bij de beoordeeling
behoort te doen meetellen".

U ziet, de redactie doet haar best aan de woorden
van Prof. Okma de verderfelijke werking te ontnemen,
maar gaat formeel met zijn opvatting accoord. Gevolg
hiervan was, dat de redactie nogmaals op de
kwestie moest terugkomen³⁾, om nu duidelijk uit te
spreken:

„Het lidmaatschap van de Partij van den Arbeid
is naar ons gevoelen het merkteken van een gezind-
heid, die in strijd is met de grondslagen waarop een
christelijke opvoeding en een christelijk onderwijs
moeten berusten".

Waarom dit alles vermeld? Omdat reeds hier open-
baar wordt het streven van de redactie een onder-
scheid te aanvaarden tusschen een formeel lidmaat-
schap en den zakelijken inhoud daarvan.

Tijdens de afwezigheid van den hoofdredacteur gaat
de redactie in een artikel⁴⁾, geteekend met „a.i.",
verder op dezen weg, waardoor straks alle moge-
lijkheid van verweer tegen de gevaren van het Bar-
thianisme, zooals dat zich o.a. openbaart in de P. v.
d. A., bij voorbaat is afgesneden.

Men leze slechts:

„De belijdenisschriften zijn bedoeld noch geschikt,
om er wetenschap mee te bedrijven, om er juridische,
medische of chemische conclusies uit te trekken.

Het is dan ook een abuis wanneer Mr. Schmal
zegt, dat de Drie Formulieren van Eenigheid (de be-
lijdenisschriften) een bindende grondslag zijn voor de
Vrije Universiteit. Dit is alleen juist voor de theologie,
niet voor de andere faculteiten".

¹⁾ 22 Januari 1947.

²⁾ 20 Februari 1947.

³⁾ 17 Maart 1947.

⁴⁾ 10 Mei 1947.

DUUR GEKOCHT.

Picture Post van 3 Mei 1947 brengt belangrijk
nieuws in woord en beeld van den interkerkelijken
slag om Engeland, ondernomen om de 90 pct van het
Engelsche volk, dat niet meer kerkelijk meeleeft, te-
rug te brengen naar de kerk.

Het is een fotoreportage van de „Christian Com-
mandes", die tegen die onkerkelijkheid slag leveren.
De foto's zijn interessant.

Het begint in het interkerkelijk „hoofdkwartier".
Daar ziet men voor zich den Generalen Staf. Een
aantal predikanten „van verschillende kerkelijke de-
nominaties" zou Barkey Wolf zeggen.

Die Engelsche Reverends zien er nog écht pasto-
raal uit. Keurig in 't zwart, de boorden achterste-
voren. Als de krantenjongen op het Centraal-Station
er zoo eenje tegen kwam, dan zei hij vast: „Maas-
bode, Eerwaarde".

Die achterste-voren boorden brachten me aan het
denken. Zouden die dominees soms door een achter-
ste-voren-evangelie hun kerken hebben leeggeprekt
en leeggeluturgied? Wie weet..... Als je regelmatig
de Engelsche Radio hoort en het blad van de Church
of England leest.....

Maar ik zou van de foto's vertellen.

Net als in den echten oorlog krijgen we ook deze
geestelijke veldslagen in beeld. Documentatiefilm
noemen ze dat. Alleen met dit verschil, dat de Wo-
chenschau achter Berlijn gedraaid werd, toen het
front bij Bakoe lag en „Their's the Glory" grooten-
deels gedraaid werd, toen de rust de velden rondom
Arnhem weer kleurde.

Die oorlogsfilms waren net echt of bijna echt. De
reportage van den geestelijken slag om Engeland is
heelemaal echt.

Een straatprediking.....

Niets opvallends. Net als bij ons op het Amstel-
veld.

Dan een foto uit Poplar. U weet wel, het Poplar
van De Lax. Een dominee, in 't zwart, boord achter-
ste-voren, de pijp gewoon van voren naar achteren,
achter een toonbank. Voor de toonbank een oude
burgerjuffrouw. Op de toonbank leegte glazen. Model
bielglas. Om eerlijk te blijven: leeg..... Inhoud dus
van achteren naar voren gegaan. Andere „klienten"
wachten. De juffrouw haalt in dezen genadewinkel
een geestelijk advies. (Iets voor Ds van Dijk?)

Dan een kiekje, dat ons een kiekje geeft in een
„dancing hall".

Een juffrouw, die héél intiem — uitrustend van
haar laatste charleston (of danst men die niet meer?)
— met haar „heer" in een tweepersoons fauteuil zit,
neemt volgens het onderschrift „niet onvriendelijk,
maar ook niet enthousiast" een tractaatje in ont-
vangst.

De laatste foto toont ons een dominee, preekend
voor de sterren. Neen, geen collega van Franciscus

Even eerder werd in hetzelfde artikel gezegd:

„Wat hier wordt gezegd van de wetenschap, van
het Hooger Onderwijs, geldt evengoed van de opvoe-
ding, van het Lager Onderwijs".

Daarom moet de redactie van „Trouw" worden ver-
maand met het apostolische woord Openb. 2:25):
„Maar hetgeen gij hebt, houdt dat, totdat Ik zal
komen", d.i. „zij moeten vasthouden, wat zij hebben,
d.i. het zuivere en volle Evangelie, met zijn eischen
van waarheid en heiligheid, en het geloof daarin, en
het leven daarnaar". (Prof. Greijdanus in de K.V.).

Hier ondermijnt immers de redactie zelf de basis,
van welke uit alleen de strijd tegen de ontkerstening
van de Chr. scholen kan worden gevoerd, n.l. de be-
lijdenis.

Aanstands bracht ik mijn bezwaren tegen dit stand-
punt ter kennis van de redactie, met het verzoek deze
publiek te willen bespreken. Omdat ik een particulier
antwoord ontving en tot heden, 4 Juni, niet voldaan
werd aan mijn verzoek van 27 Mei om dan mijn schrij-
ven als een ingezonden te willen plaatsen, moge het
hier met een kleine correctie volgen.

Kampen, 14 Mei 1947.

Geachte Redactie,

In verband met Uw artikel „Geloof of beginsel" in
het nummer van Zaterdag 10 Mei j.l. zou ik het zeer
op prijs stellen een nadere bespreking en beantwoor-
ding van de volgende vragen in Uw blad gepubliceerd
te zien:

a. Moet uit Uw betoog niet worden afgeleid, dat het
onmogelijk is, althans onjuist, een school te stellen
op de grondslag der Drie Formulieren van Eenigheid?

b. Zoo ja, hoe zal het dan ooit mogelijk zijn onze
scholen te vrijwaren voor dwaalleeringen, als die van
het Barthianisme?

c. Is Uw interpretatie van den grondslag der Vrije
Universiteit wel juist, gezien de formuleering: „staat

van Assisi, die voor de vischjes preekte! Bedoeld zijn
de sterren van een filmstudio, die even den arbeid
hebben onderbroken om te luisteren naar „het evan-
gelie". De Reverend is met zorg gekozen en aange-
past, gefilm-lind zou ik bijna zeggen. Zwarte pak en
achterstevoren-boord thuisgelaten. 'n Charmante man.
Charlie-Chaplin-snor. Kon zoo van het witte doek ge-
stapt zijn.

De krantenjongen van het C. S. zou vragen: „Lach,
Mijnheer? Ici Paris?"

De sterren luisteren met aandacht op het oog-
blik waarop de fotograaf knipte. Ze zijn gewend ge-
fotografeerd te worden. In het centrum luistert een
beroemde vrouwelijke ster (er zijn mannelijke en
vrouwelijke sterren, maar dat verschil valt bij de
nieuwe spelling weg) met groote aandacht. Een type
van Van Meegeren's schilderijen. Dus óók imitatie.
Een gezicht of ze zoo bereid is in een Maria Magda-
lena-film de hoofdrol te bezetten.

(Misschien iets voor de Alproch? Heeft met Ba-
bylonisch of Assyrisch niets te maken. Alproch is de
Algemeene Protestantisch-Christelijke Filmstichting
te Zeist).....

Zoo loopt de Kerk met „het Evangelie" te leuren.
Indien ook maar met het Evangelie!

Indien maar niet met een evangelie van-achterste-
voren!

De text bij deze schoone fotoserie vertelt, dat men
naar nieuwe methoden voor deze „evangelisatie" ge-
zocht heeft, omdat het in Engeland op zijn Billy-
Sunday's niet meer gaat. De Amerikaansche metho-
den zijn ook te duur. Men heeft daar berekend, dat
elke „saved soul" tweeduizend dollar kostte. En voor
een echte Maria Magdalena is dat blijkbaar te veel.....

Toen ben ik me eens gaan „bezinnen".

U weet, dat is modern.

Ik heb zoo gedacht: als die Engelsche dominees —
met of zonder achterste-voren-boord — nu eens het
Evangelie van voren naar achteren hadden gepreikt
..... Genesis 1, 2, 3, van de schepping, den staat der
rechtheid, den zondeval in het Paradijs, over Golgotha
naar de stad met de paalen poorten zonder klatergoud
en zonder scenario's! Als ze er eens mee begonnen
bij de 10 pct., die nog naar de kerk en de catechisatie
komt? Als ze eens in Engeland leerden zijn doop te
verstaan?

Twee duizend dollar.....!

Als ze het de catechisatiejongens en -meisjes weer
eens leerden, niet van die algemeene en niet van die
absolute belofte à la Ridderbos, maar van die on-
wankelbare en trouwe heilsbelofte des HEEREN?

Niet op z'n Billy Sunday's en niet op z'n „slag-om-
Engelands", maar Paulinisch: Gij zijt duur gekocht,
zoo verheerlijkt dan God in uw lichaam en in uw ziel,
welke Godes zijn".

En: „Wéét, dat gij niet door vergankelijke dingen,
zilver of goud, verlost zijt uit uwen ijdel wandel,
maar door het dierbaar bloed van Christus als van
een heilig, onschuldig en onbevlekt Lam".

D. E. C.

op den grondslag der Geref. beginselen en erkent
mitsdien als grondslag voor het Onderwijs in de
Godgeleerdheid de drie Formulieren van eenigheid,
en gezien de heldere uiteenzetting hiervan gegeven
door Prof. Rutgers in 1899?

d. Is het door U gestelde dilemma „tusschen die
beide uitersten: binding aan de Kerk of binding al-
leen aan het persoonlijk geloof" als dilemma wel aan-
vaardbaar? Aanvaardt U, dat men iemand zou kunnen
binden aan het persoonlijk geloof, zonder dat hij daar-
bij gebonden is aan hetgeen hij — als waar geloovige
— belijdt in gemeenschap met de Kerk van Christus
van alle eeuwen, nader omschreven in de Drie For-
mulieren van Eenigheid? Of wordt mischien onder
„persoonlijk" geloof verstaan individualistisch geloof,
dat indruischt tegen het kerkvergaderend werk van
Christus?

e. Is binding aan de belijdenis inderdaad binding
aan de Kerk in dien zin, dat de Kerk zeggenschap
krijgt over de wetenschap? Is het niet de dwaling
van de Gen. Synode der Ned. Herv. Kerk, dat zij haar
machtsapparaat in dienst stelt van haar wenschen ten
aanzien van de practijk, in plaats van haar leden te
leeren op alle terreinen te leven in gehoorzaamheid
aan het Woord van God en dus in overeenstemming
met de belijdenis? Spreekt het niet vanzelf, dat de
geloovige altijd, en dus ook in wetenschapsbeoefening,
begeert te leven naar de belijdenis, die hij als lid van
de Kerk van Christus aanvaardt als in overeenstem-
ming met het Woord van God?

f. Is het derhalve niet onmogelijk een „binding aan
de beginselen, gegrond op Gods woord" te aanvaar-
den (gelijk U wilt in onderscheiding van een binding
aan de Kerk) zonder dat men door deze aanvaarding
zelf zich gebonden zou weten aan de belijdenis? Wat
is dat: „wel luisteren naar de Kerk, niet gebonden
door de Kerk"? Zal ik niet als belijdend lid der Kerk
overal en altijd haar belijdenis als de mijne doen gel-
den, en dus niet slechts luisteren, maar mee-spreken

en mee-betoonen in daden hetgeen de Kerk verkondigt en betracht? Natuurlijk niet gebonden in dien zin, dat wetenschappelijke stellingen als (door U genoemd): „de zon draait om de aarde" nu ook voor mij belijdenis zouden worden.

Zoodra de Kerk haar leden aan dergelijke of andere theologoumena, als waren deze belijdenis, bindt, is het mijn plicht haar te wijzen op de overschrijding der haar gestelde grenzen, en aanvaarding van zulk een belijdenis te weigeren.

Uw publieke beantwoording gaarne tegemoet ziende,
Hoogachtend,
H. M. MULDER.

Inmiddels werd mij in een schrijven van 4 Juni door de redactie van „Trouw" als antwoord op mijn brief van 27 Mei enkel een van stijlfouten gezuiverde copie gezonden van haar schrijven van 22 Mei, zonder dat werd ingegaan op de door mij in den tweeden brief tot haar gerichte voorstellen. Daarom moge een afschrift van dezen brief ook hier worden gepubliceerd.

Kampen, 27 Mei 1947.

Geachte redactie,

Uw schrijven d.d. 22 dezer heeft mij in tweeërlei opzicht teleurgesteld:

a. Ik had U verzocht mijn vragen publiek te willen bespreken, aangezien deze zeer concreet ingingen op de door U aan de orde gestelde problemen. Uw schrijven is echter noch concreet, noch publiek.

b. Tenslotte merkt U op, „dat een dagblad zich voor een discussie over de grondslag-kwestie minder goed leent". Hierbij wilt U dus de concrete vraag ontwijken, althans in de publiciteit van het door U geredigeerde dagblad. In dit verband moge ik U er op wijzen, dat deze kwestie niet door mij, doch door U aan de orde is gesteld, waarbij een bepaalde zienswijze, m.i. een geheel onjuiste, is verdedigd. Daarom acht ik het noodzakelijk, dat in Uw dagblad deze zienswijze nader wordt bewezen of gecorrigeerd.

Om aan Uw bezwaren tegemoet te komen en toch een rectificatie te verkrijgen, stel ik U voor, dat U of alsnog mijn vragen publiek bespreekt, of mijn schrijven van 14 dezer als een „Ingezonden" publiceert met Uw antwoord daaraan toegevoegd, of mij het recht verleent de door mij aan de orde gestelde vragen en Uw antwoord daarop en heel den gang van zaken publiek te behandelen.

In de verwachting, dat U de lezers van Uw dagblad omtrent deze bij den huidige stand van zaken belangrijke kwesties niet in het onzekere zult laten, teken ik

Hoogachtend,
H. M. MULDER.

Tenslotte deelde de redactie van „Trouw" mij in een schrijven van 11 Juni mede, dat de correspondentie tusschen redactie en abonné's „uiteraard niet voor publicatie bestemd" was.

Het antwoord der redactie moet ik U dus onthouden. De feiten spreken echter duidelijke taal. Daaruit willen we onze conclusies trekken. „Trouw" is van oordeel, dat leden van de Partij van den Arbeid geen onderricht behoeven te geven in Christelijke scholen. Het recht om dergelijke leeraren en onderwijzers uit deze scholen te werven kan alleen ontleend worden aan de statuten, die bij de aanstelling in vas-

ten dienst worden ondertekend. Niet met een algemeen opmerking, dat dergelijke leeraren heel onze Christelijke cultuur ondermijnen, maar alleen met de concrete aanwijzing, dat hun leer en levenspraktijk in strijd is met den grondslag der scholen zal men hen mogen afwijzen. Juist daaruit blijkt zonneklaar de noodzakelijkheid van een welomlijnden schriftuurlijken grondslag. En daar de belijdenisschriften in den strijd om het behoud van het zuivere Woord Gods zijn ontstaan, zou het een negeeren en een miskennen zijn van de historie, wanneer men meende, dat een binding aan den Bijbel als Gods Woord of een „binding aan de beginselen, gegrond op Gods Woord" meer „ruimte" zou laten dan de belijdenisschriften. Een ieder die om deze reden binding aan de Drie Formulieren van Eenigheid afwijst, verloochent daarmee tevens hetgeen hij met de belijdenis over dat Woord belijdt. Immers gehoorzame aanvaarding van de H. Schrift als het Woord Gods heeft geleid tot de opstelling der Drie F. v. E. en zal ook steeds, totdat het den Heere belijft ons rijker inzicht in Zijn openbaring te schenken, tot deze belijdenis leiden.

We mogen „Trouw" er dan ook wel op wijzen, dat het een voorrecht is, wanneer onze scholen staan op den grondslag der belijdenis. Dat leert ons juist deze tijd van velerlei dwaling.

Maar dan dient ook de lijn doorgetrokken!

Volgens „Trouw" betreft het hier een kwestie o.a. van alle onderwijs. Dus, zeggen wij, wanneer „Trouw" er zoo nadrukkelijk op wijst, dat de Drie Formulieren van Eenigheid niet een bindenden grondslag vormen voor alle faculteiten der Vrije Universiteit, dan zal de redactie de consequenties moeten aanvaarden.

Of de basis van alle christelijke scholen verzwakken in den strijd tegen de zich alom verheffende dwalingen — of (en dit is de eenige weg, wanneer het de redactie van „Trouw" ernst is met de handhaving van het zuiver karakter van het onderwijs) ook voor de Vrije Universiteit den eisch stellen van een ten volle aan de H. Schrift gebonden grondslag voor alle faculteiten.

In elk geval: waarom aarzelt de redactie deze vragen in haar dagblad te bespreken?

Is het vraagstuk van het Hooger Onderwijs niet even belangrijk als dat van het Voorbereidend Hooger, Middelbaar en Lager?

Vreest de redactie, dat hier problemen aan de orde worden gesteld, die het „interkerkelijk" karakter van haar dagblad afbreuk doen?

Dan onthoudt zij zich ervan een bepaalde visie als de eenig juiste voor te dragen, te meer wanneer deze visie haar eigen strijd voor de zuiverheid van het Christelijk onderwijs schaadt.

Beter echter handelt zij en vruchtbaarder is haar voorlichting, wanneer zij op alle terrein zoekt te bevorderen een volledige onderwerping aan het Woord Gods.

Tot zoover drs Mulder.

We meenen, dat wat hij aanvoert, een duidelijke afwijking aanwijst, die, alweer beginnende bij de V.U., vandaar doorwerkt naar de politieke leiding.

Wij zien snel en overal het Barthianisme opkomen; den laatste theologischen kathedraal, dien het nog kon bezetten, heeft het in deze maand genomen; de Herv. Kerk is er thans aan overgeleverd, en de tragische bijzonderheid, dat het juist een confessioneel hoogleeraar (Haltjema) was, die in Nederland het Barthia-

nisme heeft gepousseerd. Wie herinnert het zich nog? En neemt de les, die daarin ligt, ter harte?

Dat bij de jongste benoeming tot hoogleeraar vanwege de Herv. Kerk (ds V. Ruler, barthiaan) werden voorbijgegaan twee oudere theologen van erkende bekwaamheid, doch niet barthiaan, bewijst dat de weldadige invloed, dien de gereformeerde hoogleeraar Eekhof te Leiden een tijdlang geoeft heeft, reeds zoo kort na zijn sterven opzettelijk wordt gebroken. Zoodra het langzamerhand een eer wordt, geschorst te zijn door de synodocratische, zoo wordt het ook een eer gepasseerd te worden bij een benoeming vanwege de hervormde kerkgemeenschap. Het barthianisme is bezig, het Nederlandsche Christendom onder den voet te loopen. De P. v. d. A. wordt er eveneens door gesterkt.

En in zulk een tijd nu, die den band aan de naar de letter gelezen confessie meer dan ooit noodig maakt, krijgen we in „Trouw" dergelijke „leiding" als hierboven gesignaleerd. De jongere groep aan de V.U. is even volhardend in haar omzwachtelingspoging als de direct barthiaansche het elders bleek.

Hier moet worden gesproken.

K. S.

THEOLOGISCHE HOOGESCHOOL.

Verleden week is door een comité van broeders en zusters uit de Geref. Kerk van Groningen, namens deze aan de Theologische Hoogeschool overgedragen, een compleet ameublement voor de groote professorenkamer. We meldten reeds, dat Enschedé het tapijt had geschonken. Nu kwam Groningen met gordijnen voor deur en ramen, een prachtige, groote, zware elkenhouten tafel, die belegd was met een perzisch kleed, negen fauteuils, onder welke die voor den rector het wapen van Groningen draagt, een keurige ronde kleinere tafel met twee stoelen; alle stoelen met leer bekleed, en een mooie ets van Derksen Staats (Martinitoren + omgeving uit 1929). De dames hadden voor bloemen gezorgd en in een prettige bijeenkomst werd het mooie geschenk van de grootste gereformeerde kerk van heel ons land en daarmee dus van heel de wereld, door den Rector aanvaard.

We mogen thans wel melden, dat de onlangs hier vermelde gebrandschilderde ramen zijn betaald (bijna geheel) door een spontane gave van de Kerk van Apeldoorn. We zullen ze maar als Apeldoornsche ramen gedenken.

K. S.

ONZE MEISJES EN DE SYNODOCRATISCHE.

De vrijmaking is een zaak van dominees, schreef onlangs dr H. N. Ridderbos. Maar als dat waar geweest zou zijn, dan zouden niet zoo groote percentages juist in vele leidinggeevende kringen zich hebben vrijgemaakt.

Een van die hooge percentages (een wonder, als men aan de invloedssferen en haar mechanismen denkt) is in het bestuur van den Meisjesbond destijds te aanschouwen geweest.

Helaas heeft ook in dezen de synodocratische adviseerdienst (vooral door zijn keuze van tactiek) een eind gemaakt aan den aanvankelijk in dien kring nog aanwezigen wil om elkaar fatsoenlijk te behandelen. De adviseurs hebben te dicht bij andere vuren gezeten.

Een verhaal daarvan vindt men binnenkort in onze rubriek Kerknieuws.

K. S.

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHETSEN

OM HET HART DER REFORMATIE. XVII.

Het woord bevat alle beloften Gods, en het geloof neemt ze alle aan. De inhoud van het woord is Christus, de gansche Christus.....

Dr H. Bavinck.

DE BELOFTE IS VOOR „ALLEN EN EEN IEDELIGK".

De belofte des HEEREN, welke „de natuur" van een verbond bezit en die door God zelf eenmaal geformuleerd werd in de bekende woorden: Ik ben de HEERE uw God, is door Hem — aldus Wormser — aan de kerk geschonken. Deze belofte is „de grondslag der kerk". „Overal, en in alle eeuwen, waar dit verbond is, is de Kerk; en ieder, met wien dit verbond wordt opgericht, heeft deel aan al hare beloften en voorregten; maar ook niemand anders".¹⁾

De HEERE gaf de fundamentele verbondsbelofte aan Abraham en zijn zaad. „Dat zaad van Abraham alleen, maakte tot op de uitstorting van den Heiligen Geest, op het eerste Pinksterfeest na de Hemelvaart van CHRISTUS de kerk uit". En aldus werd de belofte primair aan de kerk gegeven. God gaf „geene bijzondere beloften voor ieder lid van de kerk afzonderlijk". „Neen; de afzonderlijke leden der kerk kwamen tot de belofte, die aan de GEZAMEN-

LIJKE kerk was gedaan. En het geloof der geloovigen bleek dus hierin, dat zij niet van hun individueel standpunt tot eene kerk, of tot een zaad van ABRAHAM, maar van de kerk, van het zaad van ABRAHAM, tot het individu een besluit maakten, en zich door hun personeel geloof in de belofte, aan het gansche zaad van ABRAHAM en aan de kerk in het algemeen gedaan, een personeel aandeel in die beloften verzekerden.

Alzo was de kerk, die het zaad ABRAHAMS omvatte, in het bezit der belofte en zij was, bij iedere uitbreiding en ontwikkeling, die daaraan vervolgens door den Heer gegeven werd, voortdurend de draagster en bewaarster daarvan, om die ook aan de zich steeds opvolgende geslachten gedurig over te brengen.

Dus niet de geloovige individu's brengen de kerk voort; maar de kerk, hoeveel kaf zich ook in haar midden bevindt, brengt de geloovige leden voort; en wij besluiten dus niet van het individu tot de kerk, maar van de kerk tot het individu, wanneer wij willen weten welke genade God voor hen die gelooven heeft weggelegd".²⁾

„Het is dus altoos de kerk, die de beloften; het is altoos de kerk, die CHRISTUS, in Wien alle beloften ja en amen zijn, bezit; en alleen door een lid, en wel door een geloovig lid te zijn van de kerk, heeft men deel aan CHRISTUS en de beloften des verbonds, die aan de geheele kerk geschonken zijn.

Zoo gaat de kerk, als draagster van de openbaring en van de beloften Gods, blijde betuigende en belijvende: „Een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de

heerschappij is op Zijnen schouder; en men noemt Zijnen naam Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der eeuwigheid, Vrededorst", voort met zich uit te breiden en zich te vestigen in de harten van bijzondere personen en volken; — en de alzo toegebragten brengen niet de kerk, maar de kerk brengt hen voort".³⁾

Deze diepe en prachtige visie op kerk en belofte is een van de sterkste levens- en denkmotieven van Wormser. Hierin openbaart zich zijn schriftuurlijk en reformatorisch kerkbesef zoo helder en krachtig als maar mogelijk is! Gods belofte, zijn levend beloftewoord is de funderende, bouwende, leidende, kortom beheerschende kracht van Christus' kerk. Het is het hart, de ziel, 't leven en de levenskracht, de voeding en het licht, het kompas en 't roer van de kerk.

Wanneer Wormser evenwel met alle kracht beoogt, dat de belofte des verbonds aan de kerk is gegeven, wil hij, dit zeggend, allermint een tegenstelling maken tusschen kerk en de afzonderlijke leden der kerk. Hij aanvaardt in geen enkel opzicht de constructie, dat de belofte aan de Kerk als totaliteit van alle uitverkorenen gegeven is maar niet aan alle gedoopte leden der kerk, hoofd voor hoofd. Neen, ook ten opzichte van de belofte geldt bij hem het „allen en een iegelijk".

„Het gansche mannelijke zaad" van ABRAHAM, en daarin de geheele kerk van den ouden dag, werd van geslacht tot geslacht besneden, ten onderpand van de waarachtige besnijdenis, die CHRISTUS haar aanbrengen zou.

Het genadeverbond maakte dus geen onderscheid tusschen gepredestineerden en niet-gepredestineerden.

¹⁾ Bijdragen, p. 10/11.

²⁾ De Kinderdoop, p. 103/4 — 99/100.

³⁾ Idem, p. 105/6. — 100/1.

het zich nog?

leeraar van-
(aan) werden
erkende be-
t dat de wel-

hoogleeraar
heeft, reeds
rdt gebroken.
dt, geschorst
lt het ook een
ning vanwege
rthianisme is
nder den voet
eens door ge-

aan de naar
noodig maakt,
ng" als hier-
an de V.U. is
poging als de

K. S.

DL.

a broeders en
ngen, namens
overgedragen,
e professoren-
de het tapijt
met gordijnen
zware elken-
erzisch kleed,
en rector het
eurige ronde
elen met leer
Staats (Mar-
lames hadden
e bijeenkomst
tste gereform-
mee dus van
ard.

onlangs hier
betand (bijna
de Kerk van
Apeldoornsche
K. S.

inees, schreef
dat waar ge-
e percentages
gen zich heb-

wonder, als
mechanismen
abond destijds

eratische ad-
tactiek) een
dien kring
lijk te behan-
andere vuren

nkort in onze
K. S.

chouder;
i Wonder-
ader der
voort met zich
le harten van
e alzo toege-
e kerk brengt

rk en belofte
motieven van
schriftuurlijk
en krachtig
levend belof-
eïdende, kort-
kerk. Het is
racht, de voe-
van de kerk.

kracht be-
n de kerk is
st een tegen-
afzonderlijke
enkel opzicht
Kerk als tota-
is maar niet
d voor hoofd.
geldt bij hem

a ABRAHAM,
in ouden dag,
en, ten onder-
ie CHRISTUS.

n onderscheid
praedestineer-

DE ZWARTE LIJST.

We gaan verder met ons droevig relaas: het verbieden van de sacramenten aan trouwe geloovigen in den kerkstrijd na 1942.

Te Garljp zonden de hulpprediker B. Jongeling en zr A. T. Jongeling-v. d. Kaaden in Sept. 1944 een bezwaarschrift aan den kerkeraad, waarin werd opgewekt tot vrijmaking. Het slot bevatte o.m. het volgende: „Te meer dringen wij daarop aan waar binnenkort het H. Avondmaal zal worden gevierd. Daar kunt gij, indien gij U niet vrijmaakt van de bovenbedoelde binding, niet toelaten hen, die zich niet verplicht achten het er voor te houden dat alle kinderen der geloovigen wedergeboren zijn..... waartoe wij onszelf rekenen”.

Op dit schrijven volgde voor beide ondertekenaars afhouding van het H. Avondmaal wegens aanwezigheid van de begeerte tot scheurmaking. Een deputatie van den kerkeraad liet weten, dat z.i. het doen van dezen oproep tot vrijmaking en het uitspreken van den wensch daartoe reeds als scheurmakerij moest worden aangemerkt.

Ook te Nieuw-Lekkerland ontzag men zich niet, de tafel des Heeren te verbieden aan trouwe kerkleden. In April 1945 werd aan ouderling C. Verhoek en diaken G. A. Versluis meegedeeld, dat het gewenscht was, dat zij zich van het H. Avondmaal onthielden.

In Oenkerk werd br B. D. Elzinga eveneens van het Avondmaal geweerd, omdat hij weigerde te beloven, „voortaan geen propaganda meer te zullen voeren” (d.w.z. geen bezwaarschriften meer te verspreiden), en tevens weigerde, een brief met bezwaren, aan den kerkeraad gericht, in te trekken. Dit gebeurde in Juni 1945.

Een dergelijk geval deed zich voor te Hoogeveen. Daar werden vijf gemeentelieden van het Avondmaal afgehouden, omdat zij bezwaarschriften bleven verspreiden. Dit werd hun als volgt meegedeeld:

„De Kerkeraad ziet zich tot zijn leedwezen genoodzaakt U den toegang tot het H.A. te ontfangen, omdat U niet wilt ophouden met het voeren van actie die op kerkcheuring moet uitloopen”.

Zoo luidt althans het bericht van 19 April 1945 aan br E. Bork. Aan de anderen (S. de Jong, M. Westerveen, zr J. Meijer, zr E. Hofsteege) is vermoedelijk een gelijkkluidende mededeeling gezonden.

Te Hillegersberg-Straatweg werd een vergadering gehouden, waarin een aantal gemeentelieden gemeenschappelijk een schrijven van vrijmaking ondertekenden. Na afloop daarvan deelden de ouderlingen aan br P. Rooze mee, dat hij van het H. Avondmaal werd geweerd (Maart 1945).

In Almelo is diaken J. Hagens door den kerkeraad voorloopig geschorst op 3 Maart 1945. Het vonnis vermeldt, „dat de kerkeraad zich tot zijn leedwezen genoodzaakt ziet U VOORLOOPIG te schorsen in het ambt van diaken en U het gebruik van het Heilig Avondmaal op Zondag 4 Maart te ontfangen op grond van art. 79 en 80 van de K.O. en het formulier van het H.A.” (let op dat laatste!). Grond: het feit, dat br Hagens „de actie tegen de synode” voortzette.

den; zou het geloof of het ongeloof doen. Het genadeverbond wierp het gansche zaad ABRAHAM de geheele kerk, van de baarmoeder af op CHRISTUS. Het schonk CHRISTUS aan de geheele kerk, en de geheele kerk schonk het aan CHRISTUS”.

Alle gedoopte kinderen der kerk „zijn toegewijd aan den Heer; zij behoren niet meer tot de wereld, niet meer tot het werkverbond. Zij zijn van hunne geboorte af, opgenomen in het verbond der genade en geworpen op CHRISTUS, om in Hem en in Zijn dood en opstanding, waarin hun een aandeel in den doop verzegeld is, hun heil te zoeken”.

Wanneer Wormser het doopsformulier bespreekt roept hij bijna juichend uit: „Men ziet dus dat de leer der Gereformeerde Kerk bij uitnemendheid ruim en mild is; en dat de geest van uitsluiting en bekrompenheid, waar die ook heerschen moge, aan haar ten eenemale vreemd is.

Zij plaatst al de gedoopten, zonder onderscheid, op den grondslag van overvloedige genade, en in volstrekte verbondsbetrekking met den Drieënnigen God”.

Alle kinderen der geloovigen zijn „teedere ranken in CHRISTUS. Of zij in Hem zullen blijven, of zij vrucht zullen dragen, weten wij niet; God weet het, die alle dingen bestuurt naar den raad van Zijnen wil. Aanvankelijk verheugen wij ons, dat de Heilige Geest hen, in onderscheiding van zoo vele miljoenen kinderen van Joden en Heidenen, als ranken in CHRISTUS heeft ingelijfd door den doop. Wat is betamelijker dan met de Gereformeerde kerk te bidden,

¹⁾ Idem, p. 105 — 100 (de eerste alinea van dit citaat is in de editie-Schep weggelaten).

²⁾ Idem, p. 43 — 34. ³⁾ Idem, p. 53 — 42.

III.

Ook te Drachten heeft afhouding van het H. Avondmaal plaats gehad. Ongeveer eind Mei 1945 verzochten een aantal gemeentelieden schriftelijk aan den kerkeraad, om scheuring in de gemeente te voorkomen, dat zij zich vrijmaakten van de onjuiste synodebesluiten. Aanvankelijk stonden er een tachtig handteekeningen onder dit schrijven. Een twintigtal wist men daarna te bewegen, hun handteekening terug te nemen. De overigen werden voor het meeren-deel van het Avondmaal geweerd, op een geheel willekeurige manier (sommigen wel, anderen niet).

In Sappemeer kwam de Avondmaalskweste eveneens aan de orde, doordat enkele gemeentelieden de acte van vrijmaking indienden, kort vóór den Avondmaalszondag. De kerkeraad zond hun een gelijkkluidend schrijven, waarin o.m. het volgende: „Nu u, als ondertekenaar van deze acte, naar ons door één Uwer werd meegedeeld, twee avonden van deze week door een onderlinge bijeenkomst verhinderd bent, ons te ontvangen, ziet de Kerkeraad zich tot een samenspreking vóór a.s. Zondag, waarop D.V. de Avondmaalsviering in het midden der gemeente zal plaats hebben, de mogelijkheid toegesloten..... In de door U ondertekende en ingediende acte leest de Kerkeraad, dat U in beginsel breken wilt met de Gereformeerde Kerk..... De Kerkeraad hoopt dat dit Uw bedoeling niet is, en wenscht alnog een samenspreking met U daarover te kunnen houden. Nu dat deze week niet meer mogelijk is, ziet de Kerkeraad tot zijn droefheid zich genoodzaakt U in deze omstandigheden den toegang tot het H. Avondmaal te ontfangen”.

„In deze omstandigheden” — dat wil dus zeggen: nu u een oproep tot vrijmaking aan den kerkeraad gericht hebt, moogt u met ons voorshands geen Avondmaal te vieren! Maar dit gebeurde nog in October 1944. De gecensureerden waren: D. Vegter en echtg., J. A. Mulder en echtg. en A. Elzinga en echtg.

Niet minder droevig was de houding van den kerkeraad te Naaldwijk. Daar diende br S. J. de Vries eveneens de acte van vrijmaking in, en woonde een kerkdienst bij in de vrijgemaakte kerk te Monster. Na een samenspreking, door den kerkeraad daarover met hem gehouden, en na gezamenlijk gebed deelde deze hem mee, dat de kerkeraad zich genoodzaakt zag hem „bij dezen stand van zaken” voorlopig van het H. Avondmaal af te houden; tevens werd hem de leiding van den Bijbelstudiekring verboden, totdat hij „tot inkeer zou komen”. Op zijn vraag, of dit van kerkeraadszijde het laatste woord was, werd geantwoord, dat de kerkeraad meende, niet anders te kunnen handelen. Nadat daarop door den gecensureerde een acte van afscheid was overhandigd, volgde later nog een schrijven van den ontrouwen kerkeraad, met o.a. deze passage:

„De in Uw schrijven opgesomde beschuldigingen kan de Kerkeraad niet aanvaarden, aangezien hij van een ander gevoelen is. Hij spreekt den wensch uit, dat gij van deze z.i. verkeerden weg moogt terugkeeren” (4 Jan. 1945).

We vervolgen de lijst met Zaandijk, waar drie broeders van de tafel des Heeren werden afgehouden: R. Bakker, D. N. Beudeker, A. van de Wetering. Dit gebeurde in September 1945.

Voordien was reeds in Hilversum hetzelfde gebeurd. Daar werden de brs K. Breedijk, J. Kok, C.

dat God deze rankjes verder onder Zijne bescherming wil nemen; hen door Zijnen Heiligen Geest altijd wil regeren; geven wil, dat zij nu ook geen tegenstrijdige en schadelijke, maar eene christelijke en godzalige opkweeking genieten mogen, opdat deze teedere rankjes, CHRISTUS pas ingeënt, maar nog niet in Hem geworteld, nu toch ook in den Heere JEZUS CHRISTUS mogen wassen en toenemen; geen dorre, maar levende ranken mogen zijn, en dit bewijzen mogen door het geloof en de erkerkenis van de vaderlijke goedheid en barmhartigheid die Hij hun en ons allen (de kerk) bewezen heeft, door CHRISTUS aan ons en ons aan CHRISTUS te schenken”.

DE DOOP IS EEN ZEGEL DER VERBONDSBELOFTE.

De doop is evenals de besnijdenis een teeken en zegel van het genadeverbond.¹⁾ Door het sacrament van den doop worden „de waarheid en getrouwheid Gods in Zijne beloften, welke door het Woord geopenbaard worden, verzegeld, opdat de zondaar in zijne toenaderingen tot den Heere, een vasten grond van vertrouwen zal hebben”.²⁾ Maar — Wormser wijst daarop met groote kracht — de doop „verzegt niet de belofte volstrekt, maar de belofte als verbond, dat twee deelen heeft. Dezelve verzegt wat God is voor degenen, die in Hem gelooven, die op Hem vertrouwen”.³⁾ Van een „absolute belofte” waar onze synodale broeders zoo druk mee in de weer zijn moet Wormser niets hebben. De doop geeft en verzegt den doopeling, die aan „alle ellendigheid,

¹⁾ Idem, p. 108/9 — 104.

²⁾ Idem, p. 26, 28, 43, 45 enz. — 21, 24, 34, 36 enz.

³⁾ Bijdrage, p. 34. ⁴⁾ Idem, p. 34.

P. Plooy en J. H. Veldman van het Avondmaal geweerd in April 1945. Grond? Zij hadden gewaagd, een door hen tot den kerkeraad gericht bezwaarschrift tevens te verspreiden in de gemeente. Het is de moeite waard, iets te citeeren van wat de ontrouwe kerkeraad daarover aan hen schreef:

..... inplaats van naar deze erkenning Uw be-
zwaar te richten tot den kerkeraad, richt U het blij-
kens het postscriptum van Uw schrijven aanstonds
mede aan alle gemeentelieden. Dit kan niet anders
beschouwd worden dan als een blijk van volstrekt
wantrouwen in denzelfden kerkeraad en als een po-
ging om het hem door Christus in de gemeente ge-
geven gezag af te breken. U wacht het antwoord van
den kerkeraad niet af en bewandelt niet de georden-
den en noodzakelijken kerkelijken weg. Dus moet de
kerkeraad wel oordeelen, dat U daardoor bent getre-
den op den weg van het aanrichten van tweedracht
in Jezus' kerk. In Jezus' kerk, die wel niet uitsluitend
in zijn Gereformeerde kerken in Nederland, maar die
toch ook daarin zich openbaart; en wel wat haar
belijdenis en kerkinrichting aangaat zich zuiver open-
baart.

Waarde broeder, wat smart dit Uw broeders, die
de kerkeraad uitmaken. Maar meer: wat zondigt ge
daarmee tegen Jezus Christus. U legt daarmee een
aanstoot in den weg van Jezus' volk.

Het is ons innig begeeren, dat des Heeren Geest
U daarvoor het oog opene en U van dezen weg terug
doe keeren. Zoolang U dit laatste niet doet, hebt U
een breuk met Jezus' kerk — in het openbaar. Daar-
om moet de kerkeraad U afhouden van Jezus' Avond-
maal, tot welke afhouding hij dan ook besloot, het-
geen hij U bij dezen mededeelt.

De kerkeraad bidt den Heere om Zijn zegen over
deze censuur. Dit bidt hij in het geloof, dat de Heere
U los kan maken van gedachten, die U wellicht reeds
lang bezig houden, en van verbanden van medebe-
zwaarden, waarin ge misschien reeds lang leeft, maar
welke gedachten en verbanden U niet op dezen weg
zullen kunnen houden, wanneer de Heere zelf U te-
rugbrengt tot den weg van Zijn Woord en kerk”.

Dit is toch wel een zeldzaam typeerend staaltje
van den ongereformeerden gedachtegang, die onze
kerken was gaan overheerschen! Rondweg maar spre-
ken over den weg van het Woord en de kerk, rond-
weg beschuldigen van kerkbreuk, rondweg de pluri-
formiteitstheorie naar voren brengen en op grond
daarvan (o wonder!) de Avondmaalstafel sluiten
voor broeders, die ernst maken met het Woord en de
belijdenis van Jezus Christus..... omdat zij zooge-
naamd den kerkelijken weg niet bewandelden. Alsof
dat publicatieverbod niet alleen gold bij bezwaren te-
gen de drie Formulieren van Eenigheid, maar bij elk
bezwaar over elk willekeurig synodebesluit — zelfs
al zou dat in strijd komen met de drie Formulieren!
Waar haalt men die menselijke wijsheid toch van-
daan? En hoe durft men dat voor te stellen als den
geopenbaarden wil van den dierbaren Heiland?

L. DOEKES.

CANDIDAATS-EXAMEN.

Geslaagd voor het Candidaats-examen de heeren:

J. Kok, Fabritiuslaan 45, Hilversum.

P. Plaatsman, Spoorlaan 31, Nunspeet.

ja (aan) de verdoemenis onderworpen is, het regt om
in den Heere te mogen gelooven, op Hem te mo-
gen vertrouwen, met de belofte dat het niet be-
schaamd uitkomen zal”.¹¹⁾

Het op deze wijze in 1837 geformuleerde thema
wordt dan in 1851 bijna fugatisch uitgewerkt.

De belofte, zoo hoorden we Wormser reeds betoo-
gen, omvat de volkomen zaligheid. De doopelingen
ontvangen in hun doop de betuiging, verze-
geling en verzekering van „eene volko-
mene verlossing en zaligheid”. En deze betuiging, ver-
zegeling en verzekering ontvangen „allen die ge-
doopt worden”. Volgens de leer van de Gereformeer-
de Kerk hebben de Vader, de Zoon en de Heilige
Geest aan alle doopelingen „eene overvloedige vol-
heid van genade en de afwassing der zonden door
JEZUS CHRISTUS betuigd, verzekerd en verzegeld;
— van die doopsverzegeling mag niets worden afge-
daan”.¹²⁾

Maar deze immer waarachtige verzegeling van de
heel de zaligheid omvattende belofte mag geen se-
cunde worden losgemaakt van de nieuwe gehoorzaam-
heid waartoe de eene en ondeelbare doop met vol-
strekten ernst vermaant en verplicht.

God plaatst n.l. zeer zeker alle menschen die Hij
doopt „op de meest volledige wijze op den grondslag
van alle mogelijke genade”.¹³⁾ Ze worden in hun doop
allen „aan alle zijden met de verzekeringen van Gods

¹¹⁾ Idem, p. 34. Men vindt dezen zelfden kijk op den
doop bij Dr S. Grefidanus, zie b.v.: De synodale vrede van
1905 verboden, p. 14. „God heeft den doop gegeven tot
geloofssterking. Daarmee vordert God van elk dien hij
doopen doet, geloof. En Hij bevoorrecht dezen met dien
doop om te mogen gelooven, n.l. dat God zijn God is en
hij Gods kind”.

¹²⁾ De Kinderdoop, p. 52 — 41. ¹³⁾ Idem, p. 36 — 29.